

HOUTWERKER VAN MILETIC

CANON VAN DE ZAA NSTREEK

Hoeveel weten wij nog van onze Zaanse geschiedenis? Kennen we alleen de gebeurtenissen uit onze eigen tijd of gaat het historisch besef dieper? Hoeveel zouden wij moeten weten of willen weten? Wat zijn eigenlijk de belangrijkste gebeurtenissen uit onze Zaanse geschiedenis en voor wie waren die belangrijk? Wat vindt u belangrijk? Rob Swart en Peter Roggeveen duiken in de geschiedenisboeken en geven de komende maanden veel antwoorden in de Geschiedeniscanon van de Zaanstreek.

Van klei en tranen

Omstreden Houtwerker van Slavomir Miletic zorgde voor veel ophef

Bron: NHDagblad Zaanstreek, 7 november 2009

Een droevig verhaal met een happy-end. De Houtwerker staat na veertig jaar van omzwervingen aan de Houthavenkade. Trots en stoer, maar die kwalificaties kwamen niet van de opdrachtgevers die begin jaren zestig beeldhouwer Slavomir Miletic aan het werk zetten.

De Beatrixbrug was nog maar een paar jaar oud toen Miletic - in de Zaanstreek van toen uitgesproken als Miletik - opdracht kreeg een beeld te maken voor op de brug. Dat Miletic die opdracht kreeg komt voort uit een tranentrekkend verhaal in de krant over een Joegoslavische kunstenaar die in Nederland exposeerde. De man kreeg lovende kritieken maar verkocht niets. Hij besloot het geld voor zijn terugreis te investeren in een laatste expositie in de hoop wel zaken te kunnen doen. Dat laatste lukte niet. Om te overleven ging hij aan de slag bij Honig in Koog aan de Zaan. In het interview zegt de kunstenaar dat hij een beeld van een Zaanse werker zou willen maken. Die kans krijgt hij daarna van zijn werkgever. De gemeente Zaandam ziet er ook wel iets in om met de Joegoslaaf in zee te gaan. Na het zien van een schetsontwerp geeft wethouder Rinus Hille in december 1962 Miletic opdracht voor het maken van de Houtwerker.

Schets

Na het zien van een ontwerp in klei kreeg Miletic van de gemeenteraad het groene licht om het beeld op ware grootte maken. De gemeente stelde hem een loods beschikbaar.

Terwijl de beeldhouwer in 1963 druk aan zijn opdracht werkte, gebeurde er iets vreemds. Het college van burgemeester en wethouders vroeg plotseling twee deskundigen om advies. Die 'geheime commissie' (bestaande uit Pierre Janssen, directeur van de Rotterdamse Academie van Beeldende Kunsten en zijn vriend K.Schuurman) adviseerde negatief en B en W besloten het beeld voornamelijk op technische gronden af te keuren. Miletic kreeg in juni 1963 schriftelijk bericht dat het beeld om technische en artistieke redenen niet werd geaccepteerd.

Miletic was woedend. De pers stortte zich op de zaak, kunstcritici gaven hun mening en de bevolking protesteerde. De ophef leidde tot een nieuwe commissie. Ondertussen maakte Miletic zijn beeld toch af. Eerst in klei, daarna in gips, op het buitenterrein van de gasfabriek aan de Vincent van Goghweg.

Overschat

Op 23 augustus 1963 boog de nieuwe commissie zich over het gipsbeeld. Ook nu viel het oordeel negatief uit. Volgens de deskundigen had 'de kunstenaar zijn vermogen zowel in plastische vormgeving als in technisch opzicht te zeer overschat'. Opnieuw nam de bevolking het op voor de kunstenaar en zijn beeld.

De stemming tussen Miletic en de gemeente Zaandam escaleerde toen in de nacht van 13 op 14 april 1964 het gipsen beeld in opdracht van de gemeente werd weggehaald en vernield.

Toch was daarmee De Houtwerker niet definitief ter ziele. Aan de hand van de oorspronkelijke mallen herbouwde Miletic het beeld aan de Oostzanerdiijk. Het werd een betonnen reus van 4,35 meter hoog en vijfduizend kilo zwaar.

Na een periode van stilte verwierf in februari 1966 de actiegroep 'De Vriendenkring' in snel tempo steun van de bevolking en het bedrijfsleven. De Vriendenkring kreeg het voor elkaar dat de gemeenteraad in oktober 1967 weer over De Houtwerker praatte. Uiteindelijk waren er 13 stemmen vóór en 17 tegen. In 1987 presenteerde de VVD het onderwerp Houtwerker weer, met als doel een plek 'ergens' in Zaandam te vinden. De stemming in de gemeenteraad was glashelder: 22 stemmen vóór en 8 tegen. Maar er gebeurde niets. Eind december 1988 gooide de stichting 'Vrienden De Houtwerker' het bijltje erbij neer. Het was de stichting niet gelukt de benodigde 85.000 gulden los te peuteren bij het bedrijfsleven en de bevolking.

Betonrot

In oktober 1994 kwam het toch weer in Zaandam terecht. Het beeld kreeg een plaats op het terrein van de Verenigde Transportbedrijven Zaanstad (VTZ) aan de Provincialeweg. De verhuizing was een initiatief van raadslid Jan de Vries van D66 en directeur Wim Pieters van VTZ.

Het was de opzet een ton in te zamelen om het beeld in brons te gieten en de beeldhouwer een financiële tegemoetkoming te bezorgen. Ook de locatie was al bepaald: op het Eiland in de Voorzaan. Toch verliep het minder snel dan gedacht. De stichting had voor Miletic een 'afkoopsom' van 25.000 gulden begroot, maar dat bod was niet hoog genoeg naar de zin van de juridisch adviseur van het echtpaar Miletic. Die eiste een bedrag tussen de 50.000 en 75.000 gulden. De patstelling duurde enkele jaren.

Na vele jaren van vertraging was er op 20 juni 2004 dan toch het glorieuze moment met de onthulling van de bronzen Houtwerker op het plantsoentje tussen de Houthavenkade en de Provincialeweg.

Peter Roggeveen
Rob Swart

Bronnen: Dagblad voor de Zaanstreek De Typhoon en dagblad De Zaanlander.

Geheimen

De commissies die adviseerden over de Houtwerker waren omgeven door geheimzinnigheid. Aanvankelijk was niet bekend wie erin zaten. Later kwam de naam van museumdirecteur Pierre Janssen boven drijven. Hij bekende dat de commissie nooit bijeen is geweest en dat hij nooit een berekening heeft gezien, die aantoont dat De Houtwerker constructief onmogelijk was. De tweede adviescommissie werd samengesteld door iemand die anti-Houtwerker was. De objectiviteit van die commissie is te betwijfelen.

Volgens een onderzoek van Miletic-aanhangers is De Houtwerker willens en wetens tegengehouden door ambtenaren die zich gepasseerd voelden door het in hun ogen voorbarige besluit van wethouder Rinus Hille.

Kop van John F. Kennedy

van de redactie

Veel inwoners van Zaandam hebben in de zeventiger jaren beeldjes gemaakt door Miletic gekocht om het echtpaar te steunen. Zij woonden in een te slopen huis aan het Rustenburg.

Het meest verkochte was wel de Kop van John

F. Kennedy. De Amerikaanse president die in november 1963 in Dallas USA is vermoord.

Beeldhouwer Slavomir Miletic (Servië 1930)
Académie des Beaux-Arts de l'Institut de France (Parijs)

www.slavomirmiletic.nl

Op deze website zal het leven en werk van de beeldend kunstenaar Slavomir Miletic in woord en beeld worden getoond.

Tevens zal deze website als platform dienst doen bij het maken van een film over het leven van de kunstenaar.

Er worden vrijwilligers gezocht om de film te maken.